

Polacy 80 : wyniki badań ankietowych.
Zespół aut.: Władysław Adamski [et al.]. IFIS PAN. Warszawa 1981.

A N E K S

ZASADY DOBORU I CHARAKTERYSTYKA PRÓBY

Ponieważ celem badania było poznanie opinii Polaków na temat zachodzących w naszym kraju zmian politycznych i społecznych, trzeba było znaleźć taki sposób doboru próby, który zapewniałby, że rozkład badanych opinii będzie reprezentacją rozkładu tych opinii w całym społeczeństwie.

Zasady doboru próby oparte były na pewnych intuicjach dotyczących zróżnicowania i podstawowych czynników determinujących badane zjawiska. Ogólna znajomość sytuacji kazała przypuszczać, że opinie które miano zbierać za pomocą kwestionariusza są bardzo zróżnicowane, stąd konieczność dobrania możliwie dużej próby. Jednocześnie brak było odpowiednich badań wstępnych lub jakichkolwiek innych badań tego zagadnienia, by wstępnie oszacować wariancję, określić podstawowe czynniki wpływające na tę wariancję i na tej podstawie obliczyć potrzebną wielkość próby i sposób jej doboru, zapewniający maksymalną reprezentatywność.

Wielkość próby została wyznaczona głównie ze względu na możliwości finansowo-organizacyjne. Ustalono, że możliwe jest zrea-

lizowanie około 2500 ankiet w całej Polsce. Nie dysponowaliśmy operatem losowania umożliwiającym dobranie do próby poszczególnych osób. Jednocześnie finanse i możliwości organizacyjne nie pozwalały na zbytne rozproszenie respondentów, np. jeden respondent we wsi czy miasteczku. Musielibyśmy więc stosować losowanie warstwowe. To rozwiązanie nie wydawało się słuszne ze względów merytorycznych. Zakładaliśmy mianowicie, że badane opinie będą prawdopodobnie silnie zróżnicowane w zależności od regionu. Założenie to uzasadnione było tym, że proces tworzenia się "Solidarności" przebiegał bardzo różnie w poszczególnych regionach. W tej sytuacji najodpowiedniejsza zarówno ze względów organizacyjnych, jak i merytorycznych wydawała się próba kwotowa.

Ponieważ podstawowym założeniem była przesłanka o zróżnicowaniu terytorialnym i jednocześnie przypuszczaliśmy, że silniejsze różnice będą zachodzić między dużymi miastami będącymi centrami poszczególnych regionów niż między miastami małymi, leżącymi w różnych regionach, zdecydowaliśmy się włączyć do próby wszystkie wielkie miasta liczące ponad 200.000 mieszkańców oraz 50% miast dużych, liczących od 100.000 do 200.000 mieszkańców, proporcjonalnie do ilości tych miast w każdym województwie. Następnie dobrano po kilkanaście miast z grupy miast średnich i małych.

Określenie liczby badanych odbywało się na zasadach proporcjonalnych. Najpierw podzielono całą próbę 2500 osób na mieszkańców miast i wsi zgodnie z rozkładem tej cechy w całej Polsce 57%

mieszkańcy miast, 43% - mieszkańcy wsi.¹ Następnie określono liczbę mieszkańców w każdej grupie miast proporcjonalnie do rozkładu tej cechy w populacji. Z kolei określano liczbę badanych w poszczególnych miastach danej grupy, również proporcjonalnie.

W grupach miast średnich i małych liczbę miast dobierano w ten sposób by liczba badanych w najmniejszym z nich nie spadła poniżej 10-ciu osób. Wynikało to głównie ze względów organizacyjnych, ale oczywiście nie tylko. Musieliśmy się liczyć również z silnym zróżnicowaniem ze względu na takie parametry, jak wiek, płeć, wykształcenie i inne. Nadmierne rozdrobnienie badanych mogłoby utrudnić kontrolę wpływu regionalizacji i wielkości skupiska na badane poglądy.

Zaproponowano następujące liczebności:

Warszawa	- 111
Białystok	- 15
Bydgoszcz	- 24
Częstochowa	- 16
Trójmiasto	- 32
Katowice	- 25
Sosnowiec	- 17
Bytom	-- 16
Kraków	- 50
Lublin	- 21
Poznań	- 38
Szczecin	- 27

¹ Podstawą do wszystkich obliczeń był rocznik statystyczny z 1979r.

Lódź - 58

Wrocław - 43

Razem z miast powyżej 200.000 mieszkańców 593 osób.

Spośród miast liczących między 100.000 a 200.000 mieszkańców wybrano połowę tak, by uzyskać możliwie duży rozrzut terytorialny.

Bielsko Biała - 22

Gliwice - 27

Chorzów - 21

Rybnik - 16

Opole - 16

Radom - 26

Tarnów - 14

Toruń - 24

Wałbrzych - 18

Włocławek - 14

Razem 198

Ponadto 187 osób z dwunastu miast liczących między 100.000 a 50.000 ludności. Były to: Jastrzębie, Będzin, Zawiercie, Konin, Legnica, Nowy Sącz, Kędzierzyn, Płock, Przemyśl, Siedlce, Stargard Szczeciński, Stalowa Wola. 236 osób z trzynastu miast od 20.000 do 50.000, 164 osoby z 10 miast od 10.000 do 20.000, 93 osoby z miast od 5.000 do 10.000, w tym przypadku nie wybierano nazwy miasta a nazwę województwa. Podobnie wylosowano 58 osób z sześciu miast liczących poniżej 5.000 mieszkańców, każde w innym województwie.

Opierając się na informacji o rozkładzie ludności miejskiej według płci i wieku, określono dla każdego z wybranych miast-jaką

liczbę kobiet i mężczyzn należy przebadac w kazdej z pieciu grup wieku. Tabela będa podstawa tych obliczen nie uwzględniała podziału regionalnego. Przyjęto upraszczajace zalozenie, ze proporcja ta jest taka sama we wszystkich miastach w Polsce. Nie dysponowalismy tabela uwzględniajaca plec, wiek i podzial terytorialny jednoczesnie. Liczenie posrednie, to znaczy wychodzenie od tabeli uwzględniajacej podzial terytorialny i plec a nastepnie okreslanie wieku w oparciu o tabela zawierajaca korelacje płci i wieku bez rozbitcia terytorialnego bardzo podnosil pracochlonnosc, a przede wszystkim ogromnie wydłużal czas doboru próby. Efekty takiego dzialania bylyby stosunkowo niewielkie ze względu na bardzo male liczebności w poszczególnych grupach płci i wieku w ramach poszczególnych miast. Na ogól liczba ta nie przekraczala 3 do 5 osob, a wiec jeden badany stanowil okolo 30%. Jest niemożliwe, by blad wynikajacy z przyjecia stalej struktury byl wiekszy.

Poniżej porównujemy kwotę zaproponowaną z kwotą zrealizowaną w grupach wieku i płci ludności miejskiej.

Mężczyźni 20-29 lat

Jest	104	24	45	24	22	19	$\chi^2 = 3,380$
Powinno	111	31	41	28	19	12	

Kobiety 20-29 lat

Jest	113	29	46	27	26	19	$\chi^2 = 3,495$
Powinno	119	35	44	29	13	12	

Mężczyźni 30-39 lat

Jest	78	15	32	16	15	8	$\chi^2 = 3,461$
Powinno	77	20	26	20	9	6	

Kobiety 30-39 lat

Jest	77	19	36	20	12	11	$\chi^2 = 4,710$
Powinno	84	26	30	22	9	5	

Mężczyźni 40-53 lat

Jest	71	18	31	17	12	8	$\chi^2 = 1,900$
Powinno	73	20	26	20	9	6	

Kobiety 40-53 lat

Jest	73	15	30	19	15	8	$\chi^2 = 3,297$
Powinno	77	20	26	20	9	5	

Mężczyźni 60-64 lat

Jest	50	14	21	9	14	9	$\chi^2 = 1,95$
Powinno	52	15	17	10	9	6	

Kobiety 60-64 lat

Jest	52	12	21	10	10	6	$\chi^2 = 0,968$
Powinno	57	14	17	12	9	6	

Próba została zrealizowana dokładnie. Rozkłady uzyskane nie różnią się od zaproponowanych.

Szczegółowe określenie kwoty ze względu na wykształcenie było niewykonalne, ze względu na brak odpowiednich opisów populacji i niewielką ilość badanych w poszczególnych miastach. Dane o rozkładzie wykształcenia w populacji określone są tylko w rozbiću na płeć, bez uwzględnienia wieku i miejsca zamieszkania. Rozkład wykształcenia w populacji jest następujący:

Płeć	Wykształcenie				
	Wyższe	Średnie	Zas.zaw.	Podstaw.	Niżej
Mężczyźni	6%	17%	24%	43%	10%
Kobiety	4%	22%	11%	48%	15%

Kwotę ludności wiejskiej oceniano przyjmując za podstawę informację o ilości ludności czynnej zawodowo. W województwach, w których liczba ludności czynnej zawodowo zamieszkałej na wsi wynosiła poniżej 100 tys. brano do badania jedną wieś, przy ludności od 100 do 199 tys. - dwie wsie, 200 tys. do 299 tys. - trzy wsie, powyżej - cztery wsie. Ze względu na brak odpowiednich danych w roczniku statystycznym, nie było możliwe precyzyjne określanie jakiej wielkości wsie należy wybierać z danego województwa i ilu badanych ze wsi. Przyjmując za podstawę ogólny procent ludności wiejskiej określono ogólnie: z jednej wsi 11 osób, z dwóch - 21, z trzech - 32, z czterech - 42. Innym możliwym rozwiązaniem było zwiększenie liczby wsi i zmniejszenie liczby badanych w każdej wsi. Wydawało się ono gorsze ze względów organizacyjnych i finansowych, ponadto nie dawało widocznych korzyści merytorycznych. Założyliśmy możliwość występowania znacznego zróżnicowania terytorialnego badanego problemu, jednocześnie nie spodziewaliśmy się takiego zróżnicowania w ramach stosunkowo niewielkich regionów. Słowem przypuszczaliśmy, że np. różnica między podwarszawskimi wsiami będzie niewielka. Można się było jednocześnie spodziewać różnic związanych z przynależnością do różnych grup wieku i płci. Chcąc bliżej uchwycić to zróżnicowanie postanowiliśmy zmniejszyć

wariancję związaną z zamieszkiwaniem w różnych wsiach tego samego regionu i dobierać stosunkowo dużą liczbę ludzi z jednej wsi. Łącznie do badania wybrano 100 wsi, w których powinno być przebadane 1074 osoby. Faktycznie badanie przeprowadzono w 100 wsiach, pytając łącznie 1073 osoby, żadne województwo nie zostało opuszczone. Można więc stwierdzić, że wykonanie próby wiejskiej pod względem liczby wsi, ich rozkładu terytorialnego i liczby przebadanych osób nie odbiega od założeń próby.

W oparciu o informacje o rozkładzie wieku i płci dla wsi, opracowane proporcje, które powinny być zrealizowane w próbie. Szacowanie bazowało na danych zbiorczych dla całej Polski, nie uwzględniało więc specyfiki regionalnej. Można jednak przypuszczać, że nie występuje wyraźne zróżnicowanie regionalne /na poziomie województw/ korelacji między wiekiem a płcią mieszkańców wsi.

Wiek	Płeć	Powinno	Jest
20-29	M	199	201
	K	186	171
30-39	M	101	102
	K	101	106
40-49	M	116	111
	K	116	114
50-59	M	101	103
	K	116	114
60-64	M	37	37
	K	0	14
	Razem	1073	1059

Przebadaną grupę można uznać za reprezentatywną dla ludności dorosłej w całej Polsce - oczywiście ze wszystkimi wspomnianymi wyżej ograniczeniami.